

2002: Eivør brýtur mörk og staðfestir, at kvinnur hava rætt at definera sín egna búna. Á Ólausøkukonsert saman við bólkinum Clickhaze

Savnsmynd

Um leið 1860: Stimin er fjaldur, og búnin líkist framvegis nóguum øðrum búnum í Nordurlondum.

Føroya Forminnsavnið snr 7466/26

leiðis er eisini við føroyska, kvinnuliga tjóðbúnanum.

Tá tørvurin fyri einari klæðnasiðvenju við serligum føroyskum búna hjá vanligum fólki stakk seg upp í føroyskum tjóðaksparrmantikki stutt fyri aldarskiftið 1900, høvdu fólk longu lagt av at brúka tey klæðnasniðini, sum mann kundi nevnt upprunalig. Sum fólkalívsfrøðingurin og professarin Jóan Pauli Joensen skrivaði í 2004: “Føroyingar vildu eisini seta á stovn ... eitt eyðkenni fyri føroyska mentan. Lív varð kveikt í gamla fólksliga føroyska búnan og hann gjørdist tjóðarsymbol.”

ENDURSKAPAN OG MENNING

Trupulleikin við at byrta lív í aftur búnan var, at mann hevði so fáar varðveittar lutir og keldur at endurskapa búnan við. Tað er sum heild ivasamt, um tað hevur verið nøkur siðvenja, har klædnabúnin hjá vanligum fólki í Føroyum hevur verið øðrvísi enn aðra staðni í Nordurlondum. Eitt undantak er møguliga tættbundna, tøvda tryggjan, sum upprunaliga var eitt korsett, sum bæði skuldi virka sum push.up og geva kvinnuni smalari miðju. Aðrastaðni fekk mann hendan stívvleikan við tættari veving, men fátæka føroyska fólkið hevði bara ráð til stokkar. Neyð lærir nakna kvinnu at binda.

Harumframt var ymiskt lagt afturat fyri at geva búnanum hægri status og tign, t.d. silvurprýði úr stakkinum. Søguligar myndir vísa eisini, at tjóðbúnin týðuliga lagar seg eftir mótanum,

t.d. broytist longdin á skjúrtinum, og um leið ár 1900 verður stimin sjónligur í mun til frammanundan, tá hann var fjaldur aftan fyri turriklæðið, sum gekk niður á miðjuna framman.

ÓSKRIVAÐAR REGLUR OG GRÁ ØKI

Broytingarnar eru týðuligar allan vegin, og forsprákarar fyri søguligari purismu í búnanum hava trupult við at vísa á nakra veruliga siðvenju og mangla tí legitimitet. Kortini hevur tað eydnast puristunum at láta, sum um teir við vissu vita, hvussu búnin eigur at síggja út, og vísa í hesum sambandi til siðvenjur fyri at tvíhalda um tjóðbúnan sum politiskt viðurkenningaramboð.

Soleiðis hevur tað eydnast teimum at skapa eina kenslu av óskrivaðum reglum, sum eingin dugir á at skyna. Tað er eingin veruligur standardur, og tá ið tað ikki ber til at vísa á nakra siðvenju, kann mann í staðin skapa grá øki, har øll kenna seg ótrygg og tí syndafull og verða løtt at manipulera. Eisini her líkist nationalismen átrúnaðinum. Tað eru bara puristarnir og prestarnir, sum kunnu tulka sonnu siðvenjuna hjá ideologiini.

INNANHÝSIS KAPPING UM BÚNAR

Sum heild eru nationalistarnir og kvinnurnar, sum eiga búnar, samd um at brúka autenticitetin í tjóðbúnanum sum politiskt viðurkenningaramboð,

men har sum ideologiin roynir at fáa búnarnar at vera so einsháttaðir sum møguligt, tíma kvinnurnar ikki at fara í veitslu í eins kjólum.

Kvinnurnar góðtaka ein ávísan karm fyri persónliga framburðin, tað eru tær vanar við frá mótanum, men tær vilja samstundis hava loyvi at lata seg individuelt í, tí tað gevur persónliga viðurkenning. Kappingin snýr seg tí um at vinna status millum aðrar kvinnur við at gera búnan smartan innan fyri "tjóðbúnakarmin" við áhaldandi at fara heilt út til mörkini.

Hesin sosiali dynamikkur hevur gjørt, at føroyska kvinnan, eins og konufólk aðrastaðni í heiminum, altíð hevur broytt búnasnið og í so stóran mun sum møguligt fylgt mótanum. Jens Christian Svabo segði longu í 1782 soleiðis um kvinnurnar: “Fruentimmeret í Færøe synes mere, end Mandfolkene, at forlade gamle skikke ihenseende til Klædedragten.”

SIÐVENJAN FORGONGUR OG VERÐUR VARÐVEITT

Tá tjóðarksparrmantikkurin vann fram síðst í 19. øld, fylgdi eitt nýtt slag av klæðnakapping við. Henni hava kvinnurnar sjálvandi luttikið í, men tørvurin á at vera serstøk hevur altíð verið partur av kappingini. Og nú 100 ár seinna er leitanin eftir persónligum útrykki við at uppløysa stívu tjóðarfyrirmyndina.

Tað hevur ikki eydnast puristunum við vánaligum próvgrundum um búna-

siðvenju at stýra menningini. Kvinnurnar hava vunnið valdið at avgera, hvussu teirra egni búni skal síggja út. Tvístøðan var týðulig beint undan aldarskiftinum 2000, og tá Eivør á Ólav-søkukonsertini í 2002 kundi loyva sær – tí hon hevur stjórnum status – at framføra í tí siðbundnu reyðu tryggjuni og tættsitandi svørtum leðurbuksum, høvdu tradisjonalistarnir tapt slagid.

Hvør er siðvenjan so? Teir fleiri túsund kvinnubúnarnir, sum hanga í føroyskum klæðnaskápum, hava nøkur felags eyðkenni. Sniðið sjálvt er ein felagsevropeisk siðvenja, sum vit eisini síggja hjá ølsvingandi borðgentum á árligu októberveitsluni í Bayern, men hvar liggur tað serliga føroyska, sum øll stremba eftir?

Fyri at venda tí eitt sindur á høvdið, kunnu vit siga, at siðvenjan liggur í førleikanum hjá teimum føroysku kvinnunum at menna og broyta búnan við støði í siðbundna evropeiska sniðinum og at varðveita hann dynamiskan í mun til samtiðar móta við stórari handaligari vitan og góðum sansi fyri dygd.

Tað er ikki sørt ironiskt, at nationalistiska ideologiin, sum byrjaði við, at lærd fólk fóru út at leita hjá vanligu fólkinum eftir autenticisku sál tjóðinnar, nú verður sligin av trongd fólksins óheft av ideologiskari stýring at avgera, hvussu búnin skal síggja út.

Týtt til føroyskt:
Dorit Hansen